

Česká republika
NÁLEZ
Ústavního soudu

Jménem republiky

Ústavní soud rozhodl mimo ústní jednání a bez přítomnosti účastníků v senátě složeném z předsedy Ludvíka Davida, soudce Davida Uhlíře a soudce zpravodaje Jaroslava Fenyka o ústavní stížnosti stěžovatele **R. L.**, t. č. ve výkonu trestu ve věznici, zastoupeného JUDr. Mario Hanákem, advokátem se sídlem Matiční 730/3, Moravská Ostrava, proti usnesení Krajského soudu v Ostravě ze dne 13. 8. 2020, č. j. 30 Nt 1317/2020-24, a usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 1. 9. 2020, č. j. 5 To 64/2020-33, za účasti Krajského soudu v Ostravě a Vrchního soudu v Olomouci jako účastníků řízení a Vrchního státního zastupitelství v Olomouci jako vedlejšího účastníka řízení, takto:

I. Usnesením Krajského soudu v Ostravě ze dne 13. 8. 2020, č. j. 30 Nt 1317/2020-24, a usnesením Vrchního soudu v Olomouci ze dne 1. 9. 2020, č. j. 5 To 64/2020-33, bylo porušeno stěžovatelovo ústavně zaručené základní právo na soudní ochranu dle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Tato usnesení se proto ruší.

Odůvodnění:

I. Vymezení předmětu řízení

1. Ústavní stížností, doručenou Ústavnímu soudu dne 29. 10. 2020 a doplněnou samostatným podáním ze dne 26. 11. 2020, která splňuje procesní náležitosti stanovené zákonem č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), se stěžovatel domáhá zrušení výše specifikovaných usnesení Krajského soudu v Ostravě (dále jen „soud prvního stupně“) a Vrchního soudu v Olomouci (dále jen „stížnostní soud“), a to s odůvodněním, že jimi dle stěžovatelova tvrzení byla porušena jeho ústavně zaručená základní lidská práva dle čl. 6 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a čl. 36 Listiny.

II. Rekapitulace skutkového stavu a procesního vývoje

2. Stěžovatel se v době podání ústavní stížnosti nacházel ve výkonu trestu odnětí svobody v délce deseti let, pro jehož výkon byl zařazen do věznice s ostrahou. Tento trest mu byl uložen rozsudkem soudu prvního stupně ze dne 22. 10. 2019, č. j. 50 T 2/2019-3871, ve spojení s rozsudkem stížnostního soudu ze dne 11. 3. 2020, sp. zn. 5 To 7/2020, a to pro spáchání trestného činu nedovolené výroby a jiného nakládání s omamnými a s psychotropními látkami a s jedy dle § 283 odst. 1, odst. 2 písm. c), odst. 4 písm. c) zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

3. Stěžovatel dne 22. 6. 2020 požádal o přerušení výkonu tohoto trestu ze zdravotních důvodů. Soud prvního stupně jeho žádost zamítl dle § 325 odst. 1 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, *a contrario*. Stěžovatel podal proti napadenému usnesení soudu prvního stupně stížnost, již stížnostní soud dle § 148 odst. 1 písm. c) trestního řádu napadeným usnesením zamítl.

III. Argumentace stěžovatele a ostatních účastníků řízení

4. Stěžovatel s napadenými rozhodnutími obecných soudů nesouhlasí, neboť dle jeho názoru jsou v jeho případě podmínky pro přerušení výkonu trestu ze zdravotních důvodů dle § 325 odst. 1 trestního řádu. Stěžovatel se v roce 2015 podrobil transplantaci jater a je odkázán na imunosupresivní léčbu s neustálým lékařským dohledem, pravidelnými odběry vzorků a vyšetřením ve specializovaném pracovišti Institutu klinické a experimentální medicíny (dále jen „IKEM“). Kromě toho stěžovatel trpí dalšími onemocněními a zdravotními komplikacemi jako je bronchitida, onemocnění sleziny, zelený zákal či lymfedém bérce. V podmínkách výkonu trestu není dle jeho názoru pro něj zajištěna dostatečná lékařská péče, na niž má dle zákona č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu, nárok. Již ve vazbě se stěžovatel nakazil hepatitidou typu B a po jistou dobu mu nebyly podávány léky, což mohlo vést k fatálním následkům. V doplnění ústavní stížnosti stěžovatel uvádí, že se toto opomenutí i po rozhodnutí soudu opakovalo. Pro nezajištění eskorty se rovněž nemohl dostavit na termín kontroly ve specializovaném zařízení (IKEM).

5. Dle stěžovatele tak ve výkonu trestu nejsou dostatečně zajištěny podmínky pro náležitou odbornou péči, kterou ve svém zdravotním stavu potřebuje. Obecné soudy přesto jeho žádost o přerušení výkonu trestu zamítly. Obecné soudy dle jeho názoru vycházely toliko z lékařské zprávy zdravotního střediska věznice a z hodnocení této věznice, což je nedostatečné. Stěžovatel navrhoval již v žádosti o přerušení výkonu trestu vyžádání odborného stanoviska Generálního ředitelství Vězeňské služby České republiky a nezávislý znalecký posudek z oboru zdravotnictví za účelem posouzení svého zdravotního stavu. Jelikož těmto návrhům nebylo vyhověno, nelze dle stěžovatele dokazování považovat za dostatečné a spolehlivé pro potřeby rozhodnutí o přerušení výkonu trestu dle § 325 odst. 1 trestního řádu. Stěžovatel rovněž poukazuje na současnou pandemii, která ještě zvyšuje riziko, že o jeho zdraví v podmínkách výkonu trestu nebude náležitě postaráno.

6. Stěžovatel v doplnění svého podání setrval na svých předchozích názorech a upozornil na několik dalších nových incidentů, které dle jeho názoru svědčí o tom, že v prostředí výkonu trestu nejsou zajištěny podmínky pro poskytování takové lékařské péče, kterou si vyžaduje jeho zdravotní stav.

7. Ústavní soud si vyžádal spisový materiál, z něž ověřil průběh řízení před obecnými soudy tak, jak je rekapitulován výše, a vyjádření ostatních účastníků a vedlejších účastníků řízení.

8. Soud prvního stupně odkázal na odůvodnění svého napadeného rozhodnutí a nad jeho rámec sdělil, že rozhodoval s oporou o odborné stanovisko Zdravotnického střediska

č. 3 Zdravotnické služby Vězeňské služby (Oblastní lékařské komise Zdravotnické služby Vězeňské služby České republiky), z nějž vyplynulo, že stěžovatel je schopen výkonu trestu a že Vězeňská služba České republiky (dále jen „Vězeňská služba“) je schopna mu poskytovat potřebnou zdravotní péči, a to i případně ve spolupráci s mimovězeňskými zdravotnickými zařízeními. Dle názoru soudu prvního stupně se tak stěžovatel domáhá toliko dalšího věcného přezkumu. K tvrzení stěžovatele, že tomuto byla odepřena již v minulosti zdravotní péče, se soud prvního stupně vyjádřil tak, že je jeho právem na takovou skutečnost upozornit státního zástupce krajského státního zastupitelství, vykonávajícího dozor nad příslušnou věznicí dle § 78 zák. č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o výkonu trestu“).

9. Stížnostní soud odkázal na odůvodnění napadeného rozhodnutí a vyjádřil přesvědčení, že při svém rozhodování z rámce ústavnosti nevybočil.

10. Vrchní státní zastupitelství v Olomouci prostřednictvím vedoucího státního zástupce sdělilo, že práva vyjádřit se k ústavní stížnosti nevyužívá, postavení vedlejšího účastníka řízení si však ponechalo.

11. Pro úplnost Ústavní soud ještě uvádí, že k vyjádření vyzval i Krajské státní zastupitelství v Ostravě, avšak to se připisem státního zástupce činného při něm postavení vedlejšího účastníka výslovně vzdalo.

12. Vzhledem k tomu, že Ústavní soud stěžovateli vyhověl, nepovažoval za nutné ani vhodné zaslat mu vyjádření ostatních účastníků řízení k případné replice, neboť by tím v řízení o ústavní stížnosti toliko vznikly toliko bezdůvodné průtahy.

IV. Posouzení Ústavním soudem

13. Pravomoc Ústavního soudu v řízení o ústavní stížnosti proti pravomocnému rozhodnutí orgánu veřejné moci je založena ustanovením čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) jen tehdy, jestliže tímto rozhodnutím došlo k zásahu do ústavně zaručených práv a svobod. Jakékoliv jiné vady takového rozhodnutí se nachází mimo přezkumnou pravomoc Ústavního soudu, a tomu je tak zapovězeno se jimi zabývat. Ústavní soud totiž nestojí nad ústavou, nýbrž podléhá stejné povinnosti respektovat ústavně zakotvenou dělbu moci, jako kterýkoliv jiný orgán veřejné moci. Proto se musí důsledně vystříhat svévole a bedlivě dbát mezi svých pravomocí, svěřených mu Ústavou. Jinak by popřel samotný smysl své existence jakožto soudního orgánu ochrany ústavnosti. V řízení o ústavní stížnosti proti pravomocnému rozhodnutí orgánu veřejné moci je tak Ústavní soud povinen vždy nejprve zkoumat, zda jsou ústavní stížností napadená rozhodnutí způsobilá k vlastnímu meritornímu přezkumu, tedy zda těmito rozhodnutími vůbec mohla být porušena ústavně garantovaná práva či svobody stěžovatelů. Pakliže Ústavní soud dospěje k závěru, že tomu tak není, musí ústavní stížnost odmítnout dle ustanovení § 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu.

14. V nynější věci však Ústavní soud nemůže konstatovat, že by takový postup byl na místě, neboť ústavní stížnost shledal důvodnou.

15. Stěžovatel totiž mimo jiné poukazuje na to, že se obecné soudy při rozhodování o žádosti o přerušení výkonu trestu nezabývaly jeho tvrzením, že v současných podmínkách výkonu trestu odnětí svobody nemá zajištěnu potřebnou lékařskou péči, neboť již v důsledku opakovaného nepodání léků Vězeňskou službou a odložením kontroly v externím zdravotnickém zařízení byl vystaven riziku nezvratného závažného zhoršení svého zdravotního stavu, jež doložil vyjádřením expertního mimovězeňského pracoviště, které přímo v závěrech pro Vězeňskou službu apelovalo na důsledné dodržování předepsané medikace. Toto tvrzení se totiž přinejmenším *a priori* jeví jako velmi závažné a vyžadující reakci ze strany obecných soudů.

V. Obecná východiska

16. Trestní sankce, které se stěžovatel podrobuje, je jedním z četných nástrojů sociální kontroly. Trest v moderním trestním právu slouží jednak k uskutečnění spravedlivosti, ke znovunastolení práva a musí být zaměřen na konkrétní srozumitelné působení ve společnosti a plnit sociální účel.

17. Evropská vězeňská pravidla [Doporučení Rady Evropy Rec (2006)2, dále jen „doporučení“], vycházející z evropské trestní politiky, zdůrazňují tři základní rysy výkonu trestu odnětí svobody. Pravidla zdůrazňují, že již samotné uvěznění, které je zbavením svobody, je trestem samo o sobě, proto by podmínky jeho výkonu neměly tento stav zhoršovat, s výjimkou případů, kdy je toho třeba za účelem udržení vnitřní disciplíny. Režim ve věznici má být zaměřen na reedukaci a resocializaci a má respektovat základní práva jednotlivce a po celou dobu zachovávat lidskou důstojnost. Pokud jde o poskytování zdravotní péče, Doporučení stanoví její podmínky v části třetí. V bodu 46.1 jsou stanoveny způsoby specializované lékařské péče pro případy, kdy potřebná péče není ve vězeňském zařízení dostupná.

18. Předpokladem resocializace odsouzených je normalizace vězeňského života, tzn. navození stavu, kdy ve věznicích panují kromě nezbytných omezení takové poměry, které jsou srovnatelné s poměry na svobodě. Požadavky kladené na odsouzené by měly odpovídat realitě ve společnosti, protože pobyt ve věznici by měl být prostorem pro nácvik sociálního chování a měl by vytvářet příznivé podmínky pro život odsouzeného po propuštění. Je tedy důležité, aby odsouzený byl ve výkonu trestu respektován jako subjekt práv, jež mu nebyla odsouzením odňata, aby byl nadále respektován jako člověk i jako občan, a to včetně odpovídající péče o jeho zdraví (Novotný, O. Vanduchová, M. a kol. Trestní právo I. Obecná část. Praha: ASPI, 2007, s. 416).

19. Podle čl. 31 Listiny základních práv a svobod má každý právo na ochranu zdraví. Podle § 16 odst. 6 zákona o výkonu trestu má odsouzený právo na zdravotní služby v rozsahu a za podmínek stanovených zvláštním právním předpisem s přihlédnutím k omezením vyplývajícím z účelu trestu.

20. Jak vyplývá z judikatury Evropského soudu pro lidská práva (dále jen „ESLP“), neexistuje sice obecná povinnost propustit odsouzeného ve výkonu trestu odnětí svobody ze zdravotních důvodů ani jeho umístění do mimovězeňského lékařského zařízení (srov. např. rozsudek velkého senátu ESLP ze dne 26. 10. 2000 ve věci *Kudla proti Polsku*, stížnost č. 30210/96, bod 93.), a to i v případě zvláště obtížně léčitelných nemocí (srov.

např. rozsudek ESLP ze dne 19. 2. 2015 ve věci *Helhal proti Francii*, stížnost č. 10401/12, bod 48.), výjimečně může zdravotní stav odsouzeného takový postup vyžadovat (srov. např. rozsudek ESLP ze dne 12. 7. 2007 ve věci *Testa proti Chorvatsku*, stížnost č. 20877/04, bod 45. V každém případě musí i ve výkonu trestu být zdraví odsouzeného adekvátním způsobem zajištěno (srov. např. rozsudek ESLP ze dne 5. 4. 2005 ve věci *Nevmerzhitsky proti Ukrajině*, č. stížnosti 54825/00, bod 81.), a to tak, aby lékařská péče o něj v zásadě byla na úrovni, kterou se obecně stát zavazuje poskytovat svým obyvatelům (srov. např. rozsudek ESLP ze dne 1. 9. 2016 ve věci *Wenner proti Německu*, stížnost č. 62303/13, bod 55.). Je-li odsouzenému stanoven určitý léčebný postup, musí příslušná věznice zajistit, že bude dodržován (srov. např. rozsudky ESLP ze dne 9. 9. 2010 ve věci *Xiros proti Řecku*, stížnost č. 1033/07, bod 75.; ze dne 2. 5. 2017 ve věci *Golubar proti Chorvatsku*, stížnost č. 21951/15, bod 38.). Poskytování lékařské péče nelze podmiňovat dodržováním vězeňského režimu daným odsouzeným (srov. např. rozsudek ESLP ze dne 11. 3. 2004 ve věci *Iorgov proti Bulharsku*, stížnost č. 40653/98, bod 85.) a v případě zhoršení zdravotního stavu je na orgánech veřejné moci, aby prokázaly, že zajistily včasné poskytnutí veškeré rozumně vynaložitelné dostupné lékařské péče, aby mu zabránily (srov. např. rozsudek ESLP ze dne 21. 6. 2016 ve věci *G. proti Rusku*, stížnost č. 42526/07, bod 82.).

21. Ani rozhodování soudu ve vykonávacím řízení dle hlavy dvacáté první trestního řádu se nevymyká garancím práva odsouzeného na soudní ochranu dle čl. 36 odst. 1 Listiny. I ono je ve smyslu § 12 odst. 10 trestního řádu součástí trestního řízení, a tak se i na ně obecně vztahuje zásada materiální pravdy vyjádřená v § 2 odst. 5 trestního řádu, zavazující všechny orgány činné v trestním řízení zjišťovat skutkový stav, o němž nejsou pochybnosti, v rozsahu nezbytném pro jejich rozhodnutí. Na rozhodnutí soudu ve vykonávacím řízení se pak rovněž vztahují ústavněprávní požadavky na odůvodnění soudních rozhodnutí, včetně vypořádání námitek či argumentů odsouzeného.

22. Ústavní soud přitom ustáleně rozhoduje, že v odůvodnění soudních rozhodnutí musí být zásadně každá námitka vznesená v řízení před nimi odůvodněna, a to v rozsahu odpovídajícímu její relevanci [srov. např. nálezy sp. zn. I. ÚS 1895/14 ze dne 10. 3. 2015 (N 52/76 SbNU 717), nálezy Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 1589/07 ze dne 9. 4. 2008 (N 69/49 SbNU 45), nálezy sp. zn. II. ÚS 169/09 ze dne 3. 3. 2009 (N 43/52 SbNU 431) či nálezy sp. zn. II. ÚS 3624/13 ze dne 19. 11. 2014 (N 212/75 SbNU 379)]. I dle judikatury ESLP může dojít k porušení práva na spravedlivý proces dle čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod nereagováním soudu na tvrzení, které si vyžaduje specifickou odpověď, neboť je pro výsledek řízení rozhodující (srov. rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 3. 5. 2007 ve věci *Bochan proti Ukrajině*, č. stížnosti 7577/02, bod 84.; či rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 15. 2. 2007 ve věci *Boldea proti Rumunsku*, stížnost č. 19997/02, bod 30.). Taková tvrzení vyžadují vždy explicitní a jasnou odpověď soudu (srov. rozsudek velkého senátu Evropského soudu pro lidská práva ze dne 11. 7. 2017 ve věci *Moreira Ferreira proti Portugalsku č. 2*, stížnost č. 19867/12, bod 84.).

VI. Aplikace obecných východisek na nynější věc

23. Ústavní soud vzhledem k výše uvedenému konstatuje, že stěžovatelova námitka selhání Vězeňské služby při zajišťování péče o jeho zdraví, již stěžovatel relevantním

způsobem v řízení před obecnými soudy vznesl, jimi nebyla vypořádána. Význam této námitky přitom neumožňoval obecným soudům toliko konkludentní vypořádání se s ní, neboť z lékařské zprávy IKEM, kterou stěžovatel obecným soudům předložil, vyplývá, že i jediné vysazení imunosupresivních léčiv může vést k odmítnutí jaterního štěpu a k nezvratnému poškození stěžovatelova zdraví a že pravidelné kontroly jsou u něj vzhledem k závažnému zdravotnímu stavu nutné. K této námitce se nevyjadřuje ani lékařská zpráva vězeňského zdravotního střediska a z odůvodnění napadených rozhodnutí obecných soudů nikterak nevyplývá, že by se touto námitkou blíže zabývaly a vypořádaly se s ní.

24. V této souvislosti se Ústavní soud nemůže bez dalšího ztotožnit ani s argumentem soudu prvního stupně, že stěžovatel má možnost se obrátit na státního zástupce dle § 78 zákona o výkonu trestu. Takový postup je z povahy věci možný jen *ex post* a stavěl by stěžovatele do situace, v níž by nejprve musel (znovu) strpět vynechání léku a riskovat, že u něj povede k nezvratnému poškození zdraví nebo opomenutí transportu do specializovaného zdravotnického zařízení. Takové riziko nelze na stěžovatele přenášet až v průběhu řízení před obecnými soudy, kdy tyto mu zjevně nevěnovaly pozornost, přestože i zpráva IKEM závažnost dopadů takového pochybení vězeňské služby objektivizuje.

25. Ústavní soud tak shrnuje, že stěžovatel v objektivně špatném zdravotním stavu před obecnými soudy uplatnil na základě zcela konkrétní minulé skutečnosti svědčící o porušení léčebného režimu, které samo o sobě mohlo vést k rapidnímu zhoršení jeho zdravotního stavu, námitku, která je potenciálně způsobilá vyvrátit závěr, že ve výkonu trestu je mu zajištěna dostatečná lékařská péče a dodržování léčebného režimu s cílem předejít rapidnímu zhoršení jeho zdravotního stavu.

26. Obecné soudy tuto námitku nevypořádaly, nezaměřily dokazování na relevantní skutečnosti, zejména na to, zda hrozí opakování porušení léčebného režimu, a pokud ano, jaké následky by mohlo mít, a toliko odkázaly na závěr lékařské zprávy vězeňského lékařského střediska, která se sama touto námitkou rovněž nezabývá, čímž porušily stěžovatelovo právo na soudní ochranu garantované čl. 36 odst. 1 Listiny. Nijak tím totiž neodstranily obavu z možného opakování porušení léčebného režimu a jeho následků. O tom ostatně svědčí i skutečnost, že v doplnění své ústavní stížnosti stěžovatel avizuje, že opětovně k nepodání léku došlo.

VII. Závěr

27. Nosné právní závěry tohoto nálezu, které jsou ve smyslu čl. 89 odst. 2 Ústavy závazné pro všechny, jsou vyjádřeny v bodech 25. a 26. tohoto nálezu.

28. Úkolem obecných soudů nyní bude zjistit, zda je v současnosti vyloučeno opakování porušení léčebného režimu u stěžovatele, a pokud ne, zda následky takového porušení nevylučují závěr, že stěžovateli je zajištěna ve výkonu trestu natolik dostatečná zdravotní péče, že umožňuje pokračování ve výkonu trestu.

29. Ústavní soud tímto nálezem nikterak nepředepisuje, jakým způsobem mají obecné soudy o stěžovatelově návrhu rozhodnout. Jejich povinností nyní bude zabývat se jeho

tvrzením, že v důsledku pochybení Vězeňské služby již v minulosti došlo k porušení léčebného režimu nepodáním imunosupresiv, jakož i jeho tvrzením, že i jedno takové vynechání může vést k nezvratnému poškození jeho zdraví, a k prověření pravdivosti těchto tvrzení v případě potřeby i doplnit dokazování. Ústavní soud tak obecné soudy nezavazuje k tomu, aby stěžovatelově návrhu vyhověly. Dospějí-li k závěru, že i za současných okolností výkonu trestu je další selhání v léčebném režimu stěžovatele vyloučeno, budou však povinny jej přesvědčivým způsobem odůvodnit a opřít jej o dostatečně důkazně podložená skutková zjištění.

30. Jelikož Ústavní soud posoudil ústavní stížnost jako důvodnou, dle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu, vyslovil, které ústavně zaručené základní právo stěžovatele bylo napadenými rozhodnutími porušeno a dle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil napadená rozhodnutí.

Poučení: Proti rozhodnutí Ústavního soudu se nelze odvolat.

V Brně dne 20. dubna 2021

Ludvík David
předseda senátu